

<http://digithum.uoc.edu>

Dossier «Perspectives actuals de la recerca sobre ciències humanes i socials. La recerca als Estudis d'Arts i Humanitats de la UOC»

Llengua, cultura i identitat en l'era global

Joan Pujolar, Josep-Anton Fernández, Jaume Subirana

Grup d'investigació Llengua, cultura i identitat en l'era global (identi.cat) (UOC)

Data de presentació: març de 2011

Data d'acceptació: abril de 2011

Data de publicació: maig de 2011

Resum

La recerca sobre llengua, cultura i identitat en l'era global ha d'assumir un caràcter interdisciplinari per a comprendre els fenòmens d'identificació en el món contemporani. En aquest escrit plantejarem una anàlisi crítica dels discursos sobre llengua i identitat de la modernitat, a partir dels plantejaments de Pierre Bourdieu, alhora que explorem els nous marcs teòrics que qüestionen les tradicions sociològiques i antropològiques que han pressuposat que els fenòmens identitaris estan intrínsecament lligats als territoris. En un context globalitzat caracteritzat per la mobilitat, calen nous paradigmes en les ciències socials que no es fonamentin en el caràcter geogràficament estàtic de les formacions humanes. Entre altres elements, cal fer atenció a la dimensió temporal dels fenòmens socials. És per això que plantejarem la necessitat de desenvolupar la comprensió d'aquesta temporalitat en les nostres disciplines a l'afecte d'aprendre a *historicitzar* o situar en el temps els processos socials i culturals implicats en la construcció de les identitats d'avui dia.

Paraules clau

llengua, cultura, literatura, globalització, català

Language, Culture and Identity in the Global Age

Abstract

Research into language, culture and identity in the global age requires an interdisciplinary approach in order to understand the phenomena of identification in the contemporary world. This article provides critical analysis of the discourses on language and identity in modernity, based on the work of Pierre Bourdieu, and explores the new theoretical frameworks that question the sociological and anthropological traditions that assume that the phenomena of identity is intrinsically linked to territory. In a globalised context characterised by mobility, we need new paradigms in social sciences that are not based on the static geographic nature of human formations. Among other aspects, attention needs to be paid to the timeframe for social phenomena. For this reason, we set out the need to develop understanding of this temporality in our disciplines in order to learn to historicise or place in time the social and cultural processes involved in today's construction of identities.

Keywords

language, culture, literature, globalisation, Catalan

El grup d'investigació Llengua, cultura i identitat en l'era global (identi.cat) és format per Josep-Anton Fernández, Isidor Mari, Maite Puigdevall, Jaume Subirana, Miquel Strubell, Anna Titus i Joan Pujolar, que n'és el director. Hi col·laboren, també, Natàlia Cantó i Joan Fuster, tots també adscrits als Estudis d'Arts i Humanitats de la UOC. Identi.cat fou reconegut com a grup de recerca emergent el 2009. Des del començament, el grup assumeix com a objectiu la investigació de qüestions lingüístiques i culturals de la Catalunya contemporània des d'una perspectiva interdisciplinària i, amb l'ajut de col·laboradors internacionals, també comparada.

En aquest escrit despleguem dos aspectes de com orientem aquesta interdisciplinarietat. En primer lloc, fem una pinzellada genealògica dels discursos sobre llengua i identitat, tot fent èmfasi en el paper que la lingüística ha tingut a l'hora de desviar l'atenció de les ciències socials lluny de les relacions de poder que condicionen l'accés als recursos lingüístics i al capital cultural. En segon lloc, plantejarem la necessitat de desenvolupar la comprensió de la dimensió de la *temporalitat* en les nostres disciplines a l'afecte d'aprendre a *historicitzar* o situar en el temps els processos socials i culturals implicats en la construcció de les identitats d'avui dia.

En tot cas, aquesta focalització del grup en el món contemporani caracteritzat per la globalització ja en determina en gran part l'orientació temàtica i teòrica. Com ja observa Castells (1997), la reconfiguració de les identitats és un dels grans processos en marxa del present i això interpel·la especialment els col·lectius com el català. La globalització no tan sols fa la recerca sobre llengua, cultura i identitat més complexa i interessant, sinó que també ens força a revisar molts dels supòsits teòrics bàsics en què s'han fonamentat la lingüística, la filologia i altres ciències socials en l'època moderna.

Lingüística, modernitat i estat nació

Cal ser conscients, d'entrada, que les nostres disciplines emergiren paral·lelament a la formació dels estats nació moderns, amb la missió de servir l'estat, tot fent-lo d'unes bases ideològiques i d'uns coneixements que permetessin la gestió de les poblacions i de l'interès públic. En aquest sentit, és prou coneguda l'etimologia de *l'estadística*, el procediment tradicionalment hegemònic de la sociologia, el paper de l'antropologia en els inicis del colonialisme o la implicació de la psicologia en el desplegament dels procediments disciplinaris i de càstig (Foucault, 1975). La historiografia i els estudis literaris fa temps que han assumit la crítica al seu paper originari com a fonamentacions ideològiques de les identitats nacionals. La lingüística és potser la disciplina que s'ha resistit més a qüestionar el seu objecte i la seva genealogia. És per això que hi dediquem una atenció especial en aquesta secció. Veurem, en primer lloc, com aquesta associació de la lingüística amb l'estat

nació és un dels aspectes que la globalització necessàriament ha de qüestionar, com passa *mutatis mutandis* en altres disciplines de les ciències socials.

Probablement, la crítica més clara i directa (i segurament la més coneguda) als principis bàsics de la lingüística en tant que situats en relacions de poder establertes és la que féu Pierre Bourdieu (Bourdieu *et al.*, 2001) en el conegut assaig *Ce que parler veut dire* ['Què vol dir parlar']:

«Si s'ha transportat d'una manera tan fàcil el model de la lingüística als terrenys de l'etnologia i de la sociologia, és perquè s'atribuïa a la lingüística allò que és essencial, és a dir, la *filosofia intel·lectualista* que fa del llenguatge més aviat un objecte d'intel·lecció que no un instrument d'acció i de poder. Acceptar el model saussureà i els seus pressupòsits equival a tractar el món social com un univers d'intercanvis simbòlics i a reduir l'acció a un acte de comunicació que, com la *parole saussureana*, està destinat a ser desxifrat mitjançant una clau o un codi, llengua o cultura.

Per a trencar amb aquesta filosofia social, es tracta de mostrar que si bé és legítim de presentar les relacions socials —i les mateixes relacions de dominació— com a interaccions simbòliques, és a dir, com a relacions de comunicació que comporten el coneixement i el reconeixement, cal igualment no oblidar que les relacions de comunicació per excel·lència que són els intercanvis lingüístics són també relacions de poder simbòlic en què s'actualitzen les relacions de força entre els locutors o els seus grups respectius. En resum, cal superar l'alternativa ordinària entre l'economicisme i el culturalisme per a assajar d'elaborar una economia dels intercanvis simbòlics» (Bourdieu *et al.*, 2001).

Després de denunciar aquest «pecat original» de la lingüística, Bourdieu passa a teoritzar sobre l'existència d'un *mercat lingüístic*, el funcionament del qual estaria directament implicat en els processos de legitimació de les relacions de poder entre els diversos grups socials. Com en els camps de l'art, de l'acadèmia, dels mitjans de comunicació o dels productes culturals, els grups que acumulen més poder simbòlic (normalment polític) o econòmic (normalment tots dos combinats) serien els que estarien en la posició de determinar quines són les formes de capital més preuades i en quines condicions poden obtenir el reconeixement corresponent. I és d'aquesta manera que les classes dominants podrien exercir una hegemonia no només basada en el control de l'estat i dels diners, sinó també en el control dels mecanismes que atorguen capital simbòlic o legitimitat social, entre els quals hi ha la llengua.

Bourdieu qüestiona aquí dos dels mites més duradors de la modernitat, la llengua i la cultura, que són precisament l'eix dels discursos legitimadors dels estats nació. El qüestionament de

Bourdieu, en tot cas, no comporta tant una negació destructiva d'aquests conceptes com l'exercici d'inscriure'ls en la lògica de les relacions socioeconòmiques i de poder entre els diversos grups socials. Si la llengua i la cultura (fins i tot en l'antic bloc socialista) es presentaven com a objectes o estructures impol·lutes per al joc brut del treball i de les pugnes pel poder, Bourdieu les situa com a eines alhora controlades i controladores que assoleixen els seus efectes precisament perquè amaguen els seus mecanismes.

Aquests processos d'hegemonia lingüística i cultural mantinguts en el marc dels estats nació han tingut punts de dissonància que per als catalans han estat ben coneguts: l'existència de grups de caràcter majoritàriament territorial que n'han restat al marge o que han rebutjat obertament la llengua i la cultura de l'estat com a base d'identificació col·lectiva. En tot cas, les anomenades *minories lingüístiques* no han constituït tampoc un qüestionament del paradigma lingüísticocultural de la modernitat. Ben al contrari, també han maldat per construir els seus propis recursos simbòlics de legitimitació i no han dubtat a presentar-se, quan han pogut, com a més modernes que ningú. Per això les mateixes minories tenen unes trajectòries similars que ocorren en moments històrics similars. Els exemples més evidents són les «renaixences» literàries que sorgiren arreu d'Europa (i al Canadà) al segle XIX amb l'objectiu de consolidar unes llengües estàndard pròpies i uns camps independents de producció i consum culturals (Subirana, 2006); per dir-ho ras i curt: unes cultures modernes.

Els *linguascapes* de la globalització

És en aquest context que arriba la globalització contemporània i canvien tant el camp de joc com les regles. Avui dia els estats ja no garanteixen el funcionament d'uns espais públics monolingües des del moment en què els fluxos econòmics, les grans decisions polítiques o les dinàmiques comunicatives que faciliten les TIC segueixen una lògica global o transnacional. Al costat d'això, el mateix creixement econòmic es concentra en els sectors dels serveis, la producció cultural i la gestió dels fluxos d'informació, cosa que comporta que la mateixa economia sigui cada cop més lingüística. Són dos processos que es retroalimenten per a impulsar un autèntic canvi de paradigma després del qual res no serà igual. Això comporta, en definitiva, que els actors socials cada vegada més organitzin la seva vida (comunicació, treball) amb persones i en contextos que transcendeixin aquesta esfera pública que fins fa poc era predominantment de caràcter local-nacional. La internacionalització de l'economia és un d'aquests processos, ja que implica que les empreses organitzin la producció (i, per tant, els treballadors), dissenyin les estratègies de comercialització (clients objectiu) i cerquin aliances que transcendeixin les fronteres de l'estat (i, per tant, la cultura i la llengua pròpies). L'articulació d'una esfera política internacional és un altre aspecte que qüestiona el principi que feia que l'estat fos l'única font de dret i l'únic marc

de participació política. I en aquesta esfera política internacional els projectes d'unificació lingüística i cultural perden el sentit. Les migracions i altres formes de mobilitat també van creant comunitats cada vegada més diverses dins l'àmbit local. Les TIC multipliquen tots aquests processos, tot proporcionant la infraestructura tecnològica per a crear i gestionar xarxes transnacionals (d'individus, organitzacions i institucions) i els mateixos contextos (globals) de comunicació, a més de la base de funcionament dels nous tipus de producció i d'intercanvi econòmic, en els quals el llenguatge és essencial. Finalment, el neoliberalisme emergeix com a paradigma polític particular, alhora producte i productor, en què es va redefinint la relació entre les institucions públiques i el sector econòmic, d'una banda, i les institucions públiques i els ciutadans, de l'altra.

Bolton *et al.* (2006) proposen el terme *linguascapes* en un intent de descriure alguns dels processos de globalització i localització de les llengües en el món contemporani. En el seu cas, parlen de l'expansió global de l'anglès i de les diverses formes d'apropiació d'aquesta llengua en diferents contextos. El terme és un híbrid entre els conceptes de «llengua» i de «paisatge» (*landscape* en anglès) i, de fet, s'inspira en els fluxos culturals globals que ha proposat Appadurai (1996): *ethnoscapes*, *mediascapes*, *technoscapes*, *financescapes*, *ideoscapes*. Aquests conceptes volen *capturar* (per dir-ho amb un altre anglicisme) la idea que la globalització genera efectes desterritorialitzadors sobre les diverses pràctiques culturals. Dins la mobilitat i interconnectivitat creixent a escala planetària, les llengües i les cultures es poden emancipar dels seus lligams tradicionalment territorials.

En aquest context, han començat a aparèixer les propostes dins les ciències humanes i socials per a reformular les bases teòriques de les diverses disciplines. Sheller *et al.* (2006) proposen el paradigma de les «noves mobilitats» que planteja el fet que la sociologia tradicional ha de qüestionar el pressupòsit que els processos socials s'inscriuen en societats caracteritzades per la seva ubicació i continuïtat en els territoris. Dins d'aquest mateix paradigma hi podem incloure els estudis sobre immigració i transnacionalisme (Vertovec, 2001) o les propostes per a una antropologia de la globalització en què el «terreny» tradicional dels antropòlegs es transforma en una etnografia de múltiples espais interconnectats (Friedman, 2002; Marcus, 1995).

Les implicacions de totes aquestes transformacions per a les pràctiques i els discursos sobre les llengües i les identitats són també molt importants. Fins fa poques dècades, podíem estudiar les dinàmiques lingüístiques a Catalunya i les vicissituds del món cultural català com una qüestió clarament interna, condicionada a tot estirar per les polítiques públiques de l'Estat espanyol. Avui dia, no es pot abordar cap d'aquests fenòmens sense tenir en compte les complexes connexions que té amb altres processos globalitzats. A principis dels anys vuitanta es lluitava per uns mitjans de comunicació públics en català al costat dels també públics d'àmbit espanyol. Avui dia, els mitjans de la Corporació

<http://digithum.uoc.edu>

Llengua, cultura i identitat en l'era global

Catalana de Ràdio i Televisió (CCRTV) competeixen principalment amb canals privats espanyols i amb el mercat global de l'audiovisual (Castells *et al.*, 2007); llavors, els ciutadans accedim al telèfon, la llum, l'aigua, el gas i els transports controlats per entitats públiques, ara transformades en multinacionals que esquiven la legislació autonòmica de política lingüística. Llavors, els debats sobre llengua i immigració a Catalunya giraven entorn dels nousvinguts d'altres zones de l'estat (Pujolar, 1995). Ara hi ha col·lectius importants provinents de tots els racons del planeta i de llengües, religions o nivells formatius molt diversos. Llavors, les empreses catalanes es movien confortablement dins el mercat espanyol. Ara tothom corre a aprendre anglès per poder vendre a fora, fer-hi socis o treballar per empreses transnacionals (o treballar ja directament a l'estranger). Llavors, molt poca gent estudiava a l'estranger i avui dia, als formularis de les agències d'avaluació, ja et demanen que hi posis una «llista» de les estades de recerca «internacionals». Avui dia comencem a estar tan pendents de les polítiques de Madrid com de les de Brussel·les, i Espanya, el nostre estat, ha estat involucrat, durant els darrers vint anys, en cinc conflictes bèl·lics com a participant en coalicions militars internacionals.

Si a tot això hi afegim els efectes susdits de la consolidació de l'economia dels serveis i del coneixement com a sector majoritari, podem entendre l'aparició contínua de «pànics» identitaris i culturals de tot tipus: sobre el futur del llibre, la qualitat de la llengua (estàndard), el futur de la cultura (d'elit) i la mateixa «supervivència» de la diversitat lingüística i cultural a escala planetària. Aquesta preocupació pel futur connecta amb l'altra dimensió d'interès per a *identi.cat*: el temps.

Espai i temps

Identi.cat ha apostat per treballar conjuntament durant els primers cinc anys de la seva existència la dimensió de la temporalitat en la cultura. Aquesta opció parteix de la constatació que les ciències humanes i socials han tingut una orientació predominantment sincrònica, que ha fet que hagi predominat una preocupació i un èmfasi en la dimensió de l'espai. És molt probable que, com argumenta Harvey (1989), la preocupació moderna per qüestions d'espai sigui una conseqüència de les mateixes transformacions en els usos, la gestió i la significació de l'espai que històricament ha provocat el capitalisme. En tot cas, aquest desequilibri també ha impedit abordar la mateixa historicitat dels fenòmens que s'estudien, alhora que probablement ha ajudat a justificar la separació d'aquestes disciplines de la història, amb la qual sembla lògica que hi hauria d'haver una interrelació especialment intensa.

Segons Harvey (1989) (i molts d'altres), el mateix capitalisme sorgeix a l'empara de les contínues millores en les tecnologies del transport primer marítim i després terrestre, alhora que la producció industrial incorpora noves formes de gestió del temps

directament aplicables als processos de treball i que impacten, al seu torn, en tots els altres àmbits de la vida. La producció fordista i la popularització del cotxe al segle xx constitueixen un segon moment de contracció spatiotemporal que s'accelera, a finals de segle, a mesura que el consumisme accelera els cicles d'inversió-producció-comercialització-benefici i les tecnologies de la informació i la comunicació eliminen temps i distàncies de manera contínua.

Més enllà de la llarga tradició sociolingüística d'anàlisi de la relació entre llengua i identitat, i dels estudis històrics que posen en relleu els mites i els relats de construcció nacional, una bona part dels estudis recents sobre la cultura i la identitat catalanes ha tendit a centrar-se en qüestions d'espai i lloc, la ciutat, el paisatge i el lloc de memòria (per exemple, Castellanos, 1997; Epps, 2004; Johnson, 2006; Resina, 2008). No obstant això, la qüestió de la temporalitat amb prou feines ha estat objecte d'investigació sistemàtica, malgrat que és un important focus de debats entre els agents i els actors de la cultura catalana, tant amb relació a les conteses simbòliques sobre el passat (Giner, 1996), com als diferents ritmes i velocitats del procés de construcció d'una tradició cultural a cada territori d'expressió catalana, i especialment amb relació al futur de la llengua i la identitat catalanes (Fernández, 2008; Pujolar, 2007).

En els terrenys de la filosofia i les ciències socials contemporànies hi ha un cos de pensament important sobre la temporalitat, que entre altres aspectes inclou la reflexió sobre el paper de la tradició en les comunitats polítiques (Arendt, 1993), la relació entre temporalitat i el concepte de progrés (Benjamin, 1992), el qüestionament de la noció de continuïtat en els relats històrics (Foucault, 1971), el plantejament de la noció d'esdevenir com a alternativa al concepte d'identitat (Deleuze *et al.*, 1980), la reflexió sobre els efectes dels rastres del passat en el present (Derrida, 1994; Gordon, 1997), o la importància dels canvis en la concepció del temps en l'aparició de la idea moderna de nació (Anderson, 1991). L'argument general que es desprèn de tots aquests aspectes és que la modernitat posa en joc una visió de la temporalitat basada en els conceptes de progrés i evolució, i en el canvi entès com una sèrie de ruptures. No obstant això, en un context de modernitat avançada com el nostre, les transformacions resultants de la mercantilització de la cultura, la globalització i les tecnologies digitals afecten la construcció de la identitat (Abbinet, 2003; Frow, 1997) i problematitzen la mateixa idea de futur (Bono *et al.*, 2008). D'altra banda, i a mesura que els fluxos de població s'intensifiquen, determinades formes culturals (per exemple, les d'algunes comunitats immigrants) poden arribar a aparèixer com a anacronismes; des dels estudis postcolonials, aquest fenomen es llegeix en funció de la coexistència de temporalitats asíncrones i és el punt de partida per a la reivindicació de passats subalterns (Chakrabarty, 2008).

La temporalitat és, doncs, un dels punts d'articulació entre cultura i identitat, i també entre el social i el psíquic o subjectiu.

Des d'un punt de vista sociològic, la identitat és resultat d'un procés relacional fonamentat, entre altres coses, en el control del temps; com afirma Bourdieu, l'*habitus* dels individus és un producte de la història que assegura la presència d'experiències passades per garantir la predictibilitat de les pràctiques socials (Bourdieu, 1980; Bourdieu *et al.*, 2001). Des d'un punt de vista històric, el paper de l'estat nació és determinant en la construcció d'identitats col·lectives, i la identificació dels individus amb aquestes identitats, mitjançant l'elaboració de passats en forma de tradicions inventades (Hobsbawm *et al.*, 1983) o de llocs de memòria (Nora, 1997), i la formulació de projectes de futur. Passat i futur, no obstant això, també són objecte de conteses simbòliques. Ambdues perspectives, la sociològica i la històrica, es troben en una tensió altament productiva amb unes altres que, com la psicoanàlisi, se centren en l'inevitable conflicte resultant del caràcter al mateix temps psíquic i cultural de la subjectivitat. En efecte, els processos mentals inconscients són atemporals, però el jo s'organitza temporalment en un doble moviment d'anticipació i retrospecció que posa fre a les ansietats del present, establint així una tensió constant entre l'inconscient i el jo (Freud, 2005; Lacan, 1966; Laplanche, 1997, 2006). La temporalitat és, doncs, una font de conflicte al mateix temps cultural i psíquic. Un punt de contacte significatiu entre les dues visions el proporciona Althusser, que en la seva anàlisi de la interpel·lació com a moment fundador del subjecte suggereix que la ideologia —com l'inconscient— és atemporal (Althusser, 1971).

Cloenda: objectius immediats

A partir de totes aquestes reflexions i perspectives, en aquests moments el grup *identi.cat* es proposa desenvolupar diversos projectes associats a objectes d'estudi susceptibles de ser analitzats des de les diverses perspectives. Són els següents:

Els nous parlants: En aquest projecte investiguem nous paradigmes de construcció de la relació entre llengua i identitat en els *nous parlants*, és a dir, els parlants no nadius de llengües en diferents contextos: Catalunya, Galícia, Madrid, Irlanda i el Quebec. La nostra hipòtesi és que els nous parlants constitueixen un col·lectiu que inverteix en nous discursos sobre llengua, pertinença i ancoratge en el territori i el passat, que s'emmarquen en nous plantejaments sobre el multilingüisme, la hibridació lingüística, la pertinença múltiple i la mercantilització dels capitals culturals.

El turisme identitari: En el context dels estudis sobre minories lingüístiques, s'han identificat des de la dècada del 1990 nombrosos projectes de desenvolupament de productes turístics. Això ha donat lloc a reflexions sobre el procés de mercantilització de les llengües o de construcció de l'autenticitat com un reflex dels processos generals de mercantilització de la cultura.

Funcions del passat en la cultura catalana contemporània: Es vol estudiar els usos del passat en els discursos i representacions

dels dos paradigmes principals de la cultura catalana contemporània durant la segona meitat del segle xx: el «resistencialisme» i la normalització. El projecte se centra en la producció i l'activitat cultural de les dècades de 1960, 1970 i 1980, i en determinades formes de producció cultural de les dècades posteriors. S'hi analitzarà el sentit que adquireix el passat (per exemple, el Modernisme, el Noucentisme o el període republicà i la guerra civil) en els discursos i representacions culturals del resistencialisme, i com aquest sentit es transforma significativament, o se centra en altres períodes històrics, a l'hora de configurar la constel·lació de discursos culturals i polítics del paradigma de la normalització.

La identitat i el multilingüisme són dos dels principals temes de debat acadèmic i social a escala internacional: fenòmens com la globalització econòmica, l'emergència de la societat del coneixement i les noves tecnologies de la informació, la intensificació dels fluxos de població a escala mundial i les conseqüències culturals i socials de tots aquests fenòmens plantegen interrogants i reptes a societats europees, no només quant a les polítiques concretes per a gestionar els efectes d'aquests processos, sinó també pel que fa a les maneres com aquestes societats es representen elles mateixes en l'espai i en el temps. Així, passem d'un paradigma de «modernitat» caracteritzat per l'emergència d'uns estats nació que definien i defensaven uns espais lingüístics i culturals homogenis a un nou paradigma en què l'homogeneïtat ja no és sostenible ni simulable i en el qual les identitats s'han de projectar en entorns globalitzats. És l'emergència d'aquest nou paradigma el que aquest grup aspira a caracteritzar i a entendre a partir de la confluència de diversos camps disciplinaris.

Referències bibliogràfiques

- ABBINNET, R. (2003). *Culture and identity: Critical Theories*. Londres: Sage.
- ALTHUSSER, L. (1971). «Ideology and ideological state apparatuses (notes towards an investigation)». A: *Lenin and Philosophy and Other Essays*. Nova York: Monthly Review Press. Pàg. 127-186.
- ANDERSON, B. (1991). *Imagined Communities: reflections on the origin and spread of nationalism*. Londres: Verso.
- APPADURAI, A. (1996). *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- ARENDT, H. (1993). *Between past and future: Eight exercises in political thought*. Harmondsworth: Penguin Group.
- BENJAMIN, W. (1992). «Theses on the Philosophy of History». A: *Illuminations*. Londres: Fontana.
- BOLTON, K.; KACHRU, B. B. (2006). *World Englishes: critical concepts in linguistics*. Londres: Taylor & Francis.
- BONO, J. J.; DEAN, T.; ZIAREK, E. (2008). *A Time for the Humanities: Futurity and the Limits of Autonomy*. Nova York: Fordham University Press.

<http://digithum.uoc.edu>

Llengua, cultura i identitat en l'era global

- BOURDIEU, P. (1980). *Le sens pratique*. París: Les Éditions de Minuit.
- BOURDIEU, P.; THOMPSON, J. B. (2001). *Langage et pouvoir symbolique*. París: Éditions du Seuil.
- CASTELLANOS, J. (1997). *Literatura, vides, ciutats*. Edicions 62.
- CASTELLS, M. (1997). *The information age: Economy, society and culture. Volume II: The power of identity*. Malden (Massachusetts): Blackwell.
- CASTELLS, M.; ROCA, M.; SANCHO, T.; [et al.] (2007). *La transició a la societat xarxa*. Barcelona: Ariel.
- CHAKRABARTY, D. (2008). *Provincializing Europe: Postcolonial thought and historical difference*. Princeton: Princeton University Press.
- DELEUZE, G.; GUATTARI, F. (1980). *Mille plateaux: capitalisme et schizophrénie*. París: Les Éditions de Minuit.
- DERRIDA, J. (1994). *Specters of Marx: The state of the debt, the work of mourning, and the new international*. Londres/Nova York: Routledge.
- EPPS, B. (2004). «Barcelona and Modernity». *Catalan Review, International Journal of Catalan Culture*. Vol. 18, núm. 1-2.
- FERNÁNDEZ, J.-A. (2008). *El malestar en la cultura catalana*. Barcelona: Empúries.
- FOUCAULT, M. (1971). «Nietzsche, la généalogie, l'histoire». A: S. BACHELARD (ed.). *Hommage à Jean Hyppolite*. París: Presses Universitaires de France. Pàg. 145-172.
- FOUCAULT, M. (1975). *Surveiller et punir: naissance de la prison*. París: Gallimard.
- FREUD, S. (2005). *The Unconscious* (trad. de G. Frankland). Londres: Penguin Group.
- FRIEDMAN, J. (2002). «From roots to routes». *Anthropological Theory*. Vol. 2, núm. 1, pàg. 21.
- FROW, J. (1997). *Time and commodity culture: Essays in cultural theory and postmodernity*. Oxford: Oxford University Press.
- GINER, S. (1996). *La cultura catalana: el sagrat i el profà*. Barcelona: Edicions 62.
- GORDON, A. (1997). *Ghostly matters: Haunting and the sociological imagination*. Minneapolis/Londres: University of Minnesota Press.
- HARVEY, D. (1989). *The condition of postmodernity: an enquiry into the origins of cultural change*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- HOBBSBAWM, E. J.; RANGER, T. (1983). *The invention of tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- JOHNSON, P. L. (2006). «Introduction: Catalan Spaces». *Romance Quarterly*. Vol. 53, núm. 3, pàg. 163-168.
- LACAN, J. (1966). «Le temps logique et l'assertion de certitude anticipée». A: *Écrits*. París: Éditions du Seuil. Pàg. 197-213.
- LAPLANCHE, J. (1997). *Le primat de l'autre en psychanalyse: travaux 1967-1992*. París: Flammarion.
- LAPLANCHE, J. (2006). *Problématiques VI. L'après-coup*. París: Presses Universitaires de France.
- MARCUS, G. E. (1995). «Ethnography in/of the world system: the emergence of multi-sited ethnography». *Annual review of anthropology*. Vol. 24, pàg. 95-117.
- NORA, P. (1997). *Les lieux de mémoire*. París: Gallimard.
- PUJOLAR, J. (1995). «Immigration in Catalonia: the politics of sociolinguistic research». *Catalan Review, International Journal of Catalan Culture*. Vol. 9, núm. 2, pàg. 141-162.
- PUJOLAR, J. (2007). «The future of Catalan: language endangerment and nationalist discourses in Catalonia». A: A. DUCHENE, M. HELLER. *Discourses of endangerment: interest and ideology in the defense of languages*. Londres: Continuum International. Pàg. 121-148.
- RESINA, J. R. (2008). *Barcelona's vocation of modernity: rise and decline of an urban image*. Stanford: Stanford University Press.
- SHELLER, M.; URRY, J. (2006). «The new mobilities paradigm». *Environment and Planning A*. Vol. 38, núm. 2, pàg. 207.
- SUBIRANA, J. (2006). «Poetes nacionals i catalans universals». *L'Espill*. Núm. 22, pàg. 17-26.
- VERTOVEC, S. (2001). «Transnationalism and identity». *Journal of Ethnic & Migration Studies*. Vol. 27, núm. 4, pàg. 573-582.

CITACIÓ RECOMANADA

PUJOLAR, Joan; FERNÁNDEZ, Josep-Anton; SUBIRANA, Jaume (2011). «Llengua, cultura i identitat en l'era global». A: Begonya ENGUIX, Narcís FIGUERAS, Francesc NÚÑEZ (coordinadors). «Perspectives actuals de la recerca sobre ciències humanes i socials. La recerca als Estudis d'Arts i Humanitats de la UOC» [dossier en línia]. *Digithum*. Núm. 13, pàg. 55-61. UOC. [Data de consulta: dd/mm/aa].
<<http://digithum.uoc.edu/ojs/index.php/digithum/article/view/n13-identicat/n13-identicat-cat>>
ISSN 1575-2275

Els textos publicats en aquesta revista estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement 3.0 Espanya de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los, comunicar-los públicament i fer-ne obres derivades sempre que reconegueu els crèdits de les obres (autoria, nom de la revista, institució editora) de la manera especificada pels autors o per la revista. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/es/deed.ca>

Joan Pujolar, Josep-Anton Fernández i Jaume Subirana

Grup d'investigació Llengua, cultura i identitat en l'era global (identi.cat) (UOC)
<http://www.mapadelconeixement.com/fitxa.php?id=19>

Investigador principal

Joan Pujolar Cos
jpujolar@uoc.edu
Estudis d'Arts i Humanitats
Universitat Oberta de Catalunya
Av. Tibidabo, 39-43
08035 Barcelona